

Transkripsjon av podkast fra Skeivt arkiv:

Partnerskapsloven fyller 30 år.

Det var uenighet også internt i homobevegelsen da partnerskapsloven ble kjempet fram. Skulle homoene prøve å bli som hetroene? Skulle man kjempe for et annenrangs partnerskap? Hva med rett til adopsjon? I 1993 ble partnerskapsloven vedtatt. Kim Friele og Wenche Lowzow var blant de første. (15 år senere fikk vi kjønnsnøytral ekteskapslov.)

Tid: 30 min

Jingle...

Kjell Erik Øie

Da partnerskapsloven ble vedtatt, var vi i Partnerskapsgruppen sikre på en ting: Kim og Wenche skulle ikke være det første paret som skulle inngå partnerskap. Da var vi så sinte på dem.

Bjørn André Widvey, Skeivt arkiv

Du hører på podkasten Skeiv historie fra Skeivt arkiv ved UiB. Mitt navn er Bjørn André Widvey. Her hørte vi Kjell Erik Øie fortelle om hvorfor han opprinnelig mente at Kim Friele og Wenche Lowzow ikke skulle være de to første som fikk inngå partnerskap i Norge da det endelig ble mulig i 1993. Det er tema for dagens podkast-episode. Vi hører litt mer på Kjell Erik Øie:

Kjell Erik Øie

Så var jeg på Tøyenbadet. Jeg husker til og med hvor jeg var da jeg møtte jeg en fyr som heter Claus Jervell, en homoaktivist som nå jobber i Likestillings- og diskrimineringsombudet. Og så pratet vi om dette her og så ja, hvem skal være de første nå da? Så sier jeg, «det er en ting som er sikkert at det ikke skal være Kim Friele og Wenche Lowzow.» «Mener du det?» «Ja, det mener jeg, de har jo vært imot og de har jo...» «Men kjære deg, den feiringen er jo ikke for deg, den er jo for homobevegelsen. Det må jo være de som er liksom de store i homobevegelsen som er i første. Må du tenke deg om.» Og så tenkte jeg meg om, og så tenkte jeg, han har helt rett. Vi må bare svelge dette.

Bjørn André Widvey, Skeivt arkiv

Vegen fram mot en partnerskapslov i Norge var lang og kronglete. Kim Friele hadde i mange år vært en markant og sterk generalsekretær i DNF-48, mens Kjell Erik Øie etter hvert ble leder. De to hadde tidvis mange uenigheter, deriblant også om partnerskapsloven som Friele opprinnelig var imot fordi den på mange måter bare kopierte ekteskapet til mann og kvinne, og heller ikke hadde med noe krav om adopsjon for like kjønnete par for eksempel, og dermed laget en b-versjon av ekteskapet for homofile og lesbiske, mente hun. Men 6. august 1993 var altså uenighetene lagt til side, og Kim Friele og Wenche Lowzow skapte norgeshistorie og mange bilder til historiebøkene bunadskledde og nyligte foran rådhuset i Oslo. Men de aller første som inngikk partnerskap i Norge var likevel Arne Otto Melsom og Asle Tollefsen, de inngikk sitt partnerskap i Skien tre dager før, 03 august 1993.

Registrert partnerskap, samliv mellom to personer av samme kjønn i lovmessige former, virker som en selvfølgelighet i dag, ikke minst siden en ny kjønnsnøytral ekteskapslov også ble vedtatt i 2008.

Men partnerskap var i sin tid en av Norges mest diskuterte emner både i media og blant folk, ikke minst innad i homobevegelsen. Trond Holten bor i Bergen og var aktiv i Homofil bevegelse i byen, dette forteller han om uenighetene om lovforslaget:

Trond Holten, Livsminnesamlingen

I HBB-miljøet [Homofil Bevegelse Bergen], der hvor vi holdt til, der var det jo veldig mange som var skeptiske til nettopp dette her. Det var en av disse konfliktlinjene som lå i Bergensmiljøet på den tida. Det utviklet seg jo slik at HBB var en... Der var det menn. Den gangen, mens Forbundet [DNF-48] hadde hatt en kollaps rundt 1987, og så måtte gjenoppbygges, og da ble det en nærmest sånn kvinneorganisasjon. Og de var veldig opptatt av dette med ekteskapet og retten til å få barn og alle sånne ting, mens vi i HBB, i hvert fall en del i HBB, mente heller at... De synes dette her lignet, altså partnerskap lignet altfor mye på et heterofilt ekteskap, og egentlig så burde vi holde litt avstand til dette her. (Ler litt)

Bjørn André Widvey, Skeivt arkiv

Men hva var det som... Hva var det som var galt med et heterofilt ekteskap og bli tilnærmet lik det? Hva var motsetningen?

Trond Holten, Livsminnesamlingen

Vi mente egentlig den gangen, at det å være homoseksuell og å være homo, det representerer noe annet som vil jo da burde dyrke fram. Framfor å prøve å være helt like.

Bjørn André Widvey, Skeivt arkiv

Men hva ville det...? Hva betydde det?

Trond Holten, Livsminnesamlingen

Jeg tror vi ville heller satse på, for eksempel kanskje sånn husstandsfellesskap. Men altså, vi ville gjerne ha rettigheter og plikter, men de trengte ikke å være absolutt identisk og trenger slett ikke være sånn pakkøløsning. Den gangen var det mange som mente at ekteskapet var litt umoderne, fordi du kjøpte jo en hel pakke. Og det tenkte vi da at det vil være moderne å ha noe vi heller kunne knytte rettigheter og plikter opp mot hverandre. Og så velge hva vi egentlig ville ha i dette her? Vi så på det å leve homofilt, leve i partnerskap, som en mer... En ny og kanskje på sett og vis en mer moderne livsform.

Bjørn André Widvey, Skeivt arkiv

DNF-48 og Fellesrådet for homofile og lesbiske organisasjoner i Norge satte sammen en gruppe for å jobbe fram en partnerskapslov i Norge. De var aktive fra 1988, en stor inspirasjon kom etter en partnerskapslov ble innført i Danmark i 1989. Grappa bestod av Kjell Erik Øie, Mette Sørensen, Karin Enderud, Anne Margrethe Lund, Nils Riedl, Anne Holøien og Torstein Tranøy. Slik jobbet de, Mette Sørensen forteller i et intervju med Skeivt arkiv fra 2017:

Mette Sørensen, Livsminnesamlingen

Først da vi begynte, trodde vi jo... Da vi begynte i 1987, 1988, så trodde vi at det tar sikkert et par år så er det her i boks, ikke sant? Men vi lærte jo ganske fort at det var et langsommelig arbeid å lage en ny lov. Og jeg tenker hvis vi ser det i retrospekt, så er det 89 til 93, 4 år. Det tok ikke så veldig lang tid. For vi skulle samtidig snu en opinion, ikke sant? Måten vi jobbet på var at vi kartla Stortinget. De som satt på Stortinget, de politikerne... Hver gang et nytt Storting settes, så gis det ut en bok som

heter *Stortinget i navn og tall*. Der er alle stortingsrepresentanter avbildet. Der har du hele CVen, hvilket parti de tilhører, hvor de kommer fra, hvor gammel de er, hva slags fritidsinteressene de har, om de har vært speidere, eller idrettsfolk eller fotballspillere. Om de var lærere eller næringsdrivende eller hva som helst. Og da kartla vi alle stortingsrepresentantene. Dette var litt min jobb på kontoret, med å sette opp og systematisere og strukturere og alt det der. Og så tok vi for oss til ulike stortingsgruppen, ikke sant? Så var det noen partier som var viktigere enn andre. Arbeiderpartiet særdeles viktig. Høyre, særdeles vi. Sv viktig, men enkelt. Senterpartiet, ganske viktig og litt vrient. Kristelig Folkeparti, jævlig vanskelig, helt uviktig. Trenger ikke bruke tid på dem i det hele tatt. Bare å skjalte de helt ut. Fremskrittspartiet, litt sånn... Der gikk det på noen enkeltpersoner, men i sum Fremskrittspartiet er vanskelig å motstander, men vi måtte bruke tid på noen, ikke sant?

Bjørn André Widvey, Skeivt arkiv

Nå avdøde Siri Kvalheim, i et opptak fra 2018, forteller hvordan hun lobbet internt i AP for å få partnerskapsloven programfestet på landsmøtet.

Siri Kvalheim, i opptak fra arrangement i 2018

Så dukket denne Partnersaksgruppen opp. De var mange, svært ressurssterke. De drev mye lobbyvirksomhet. Intens lobbyvirksomhet på Stortinget, mot de andre partiene, kan du si. De fikk også med seg sånne som Annelise Høegh[H], Jo Benkow [H], Erna Solberg [H]... Ja, hvem flere var det da? Kristin Clemet [H] og noen fler som var positivt innstilt. De var i høyre. Og så var det noen som friga sine politikere, sånn at de kunne stemme hva de ville. Og det var jo det som gjorde at det var så fryktelig spennende. Vi var vel egentlig ikke i mål før tett opp til avstemmingen.

Bjørn André Widvey, Skeivt arkiv

Trond Jensrud var en av fem forslagsstillere i Stortinget for partnerskapsloven. Noe som også var kontroversielt innad i AP.

Trond Jensrud, i opptak fra arrangement i 2018

Jeg kom inn på Stortinget 1989, og da.... Auf hadde jo gjort vedtak om at man var for loven... Og da jobbet jo Siri [Kvalheim] og andre veldig intenst. Det var kanskje den mest intense lobbyaksjonen vi var utsatt for. (Latter) Utover våren 1990. Og på det siste... . Jeg husker det veldig godt, fordi på det siste gruppemøtet som Arbeiderpartiet hadde i juni 1990, da signerte vi forslaget. Og i forhold til det så hadde det vært en diskusjon. Løvebakken AUF som besto av... Vi var liksom fire stykker, Sylvia Brustad, Karita Bekkemellem, Olav Akselsen og jeg. Vi var klare på at vi var for denne loven, men det var veldig tydelig på at vi måtte ha med liksom en mer voksen politiker, da. Og det viste seg å være litt vanskelig. En som hele tiden forså vidt var villig, var Grete Knudsen. Men hun var ikke den vi ville helst ville ha. Fordi Grete var så radikal. Man ville helst hatt liksom Jørgen Kosmo eller noen litt sånn traustere anlagt. Men det var ikke lett. Og jeg husker veldig godt fortsatt den dagen vi skulle ha det gruppemøtet. Da satt jeg og Sylvia Brustad og spiste middag før gruppemøtet. Og da så jeg plutselig Gro kom inn. Med middagsbrettet, kikket seg rundt og så strener hun bort og setter seg med oss. Og det pleide hun ikke gjøre, for å si det sånn. Og det var jo bare for å fortelle oss at hun, selvsagt var hun veldig enig i sak. Men mente at det var veldig upraktisk valgmessig for Arbeiderpartiet å gå inn for partnerskap der og da. Det var på en måte argumentet som ble brukt på gruppemøtet. Arbeiderpartiets stortingsgruppe var på 60 personer. Og det var altså under 10 som var for at partnerskapsloven skulle fremmes. Ja, jeg husker veldig godt på det gruppemøtet, så.... Jeg har vært litt i tvil om jeg skal si det her, men det er så lenge siden at det er vel lov å røpe ting fra interne

behandlinger. Men jeg husker veldig godt at Kjell Opseth gikk på talerstolen. Han representerte jo Sogn og Fjordane. Og jeg husker ikke helt hva han sa, men han avsluttet hvert fall innlegget sitt med bare å si «i Sogn og Fjordane har me ikkje slike».

Bjørn André Widvey, Skeivt arkiv

21. mars 1991 ble Aps forslag om å oversende lovforslaget til regjeringen for videre behandling endelig vedtatt i Odelstinget - takket være tre utbrytere fra borgerlig side. Partnerskapsgruppa hadde jobbet og lobbet gjennom fem år da partnerskapsloven endelig kunne tre i kraft 1. august 1993.

Linda Skage, Livsminnesamlingen

Ja, det var utrolig rørende, altså.

Taler 4

Helt spesielt.

Bjørn André Widvey, Skeivt arkiv

Linda Skage og Laila Sætvedt var de første som inngikk partnerskap i Bergen. Dette skjedde 13. august 1993. Også i byen blant de syv fjell skapte begivenheten oppmerksomhet, Linda Skage forteller fra et intervju med Skeivt arkiv i 2017.

Linda Skage, Livsminnesamlingen

Vi var jo ikke forberedt på at alt som kom til å skje. Vi tok hun som vi oppfattet som en av de sterkeste, sterke lesbene som kunne hjelpe oss. Vi spurte om hun ville være vår toastmaster, være vår livvakt, passe på oss, ta seg av oss den dagen. Og det sa hun ja til. Så hun hentet oss og kjørte oss. Da vi kom ned til tinghuset, så hadde en eller annen fotograf eller en journalist gjemt seg inne på garderoberoommet. Så hun fikk ham ut. (Ler litt) DNF-48 gikk jo ut i pressemelding om at vi skulle gifte oss. Men det mest spennende oppe i det hele. Det var jo det at da Tinghuset åpnet opp for vielser av og homofile og partnerskap. Da vi fikk beskjed først fra tinghuset, så var det at vi skulle gå i rettssal, jeg tror det var B 12. «I rettssal?» sa jeg. «Ja, dette er det det det blir.» Jeg ble helt forferdet. Jeg skulle jo gifte meg, altså den største opplevelsen i livet mitt. Og alle andre fikk jo gå oppe på det vanlige vigselss rommet. Så da tok jeg kontakt med DNF-48. Og de tok kontakt med Tinghuset. Fikk fatt i første byfogd Elstad, som han het. Og da tok han saken. Og han synes at dette var... «Nei, dette var ille,» sa han. Han ringte til meg, han, og snakket med meg. Og vi hadde en veldig fin samtale. Og da sa han «nei, men vet du hva? Dette skal eg ordne.» Så det han da gjorde, var at han fikk ordet på tinghuset, at vigselssrommet ble omgjort til seremoni rom. Han ringte til de andre som skulle gifte seg samme dag for å høre om de kunne flytte litt på seg. Fordi det han var opptatt av, var at ikke vi skulle sjikanert på noen vis når vi kom ut fra Tinghuset. Fra andre som gifter seg og dies følge. For han sa rett ut til meg, at vi kan regne med litt av hvert. Sånn at fra vi giftet oss, var det 2 timer til neste skulle gifte seg. Så når vi kom inn i det seremonirommet,, så han gjort det veldig verdig og fint. Han har lagt roser utover, og så sa han «nå skal vi ha god tid. Dette er en stor begivenhet.» Så han fortalte da at de gjestene som var med oss inn og til oss hva han hadde gjort, det er det sammenheng. Og sånne sånn. At dette var en stor dag for Bergen Tingrett. Han ville selv ta... Han tok ikke vielser ellers, men det ville han gjøre denne dagen. Og så når seremonien er over, vi skal ut og sånn... Så sier han til Bente og oss «vær forberedt. Det er masse mennesker utenfor.» «Javel?» Vi hadde det veldig kjekt. Og da vi nærmet oss døren og så ut, fikk vi nærmest sjokk. Hele Tårn plass var full. Masse kolleger av meg. Mange fra DNF-48. Folk fra.. Noen av syklistene. Vennene

mine. Folk som skulle i bryllupet senere. Mange andre som jeg har satt på kvinnekveldene. Mange fra organisasjonen. Pressen. Det var et yrende liv. Vi ble tatt i mot av et folkehav. Det var utrolig rørende, altså. Helt spesielt.

Forloverne våre... Vi hadde kvinnelige forlovere, begge to. Heterofile, gode venner. De hadde stilt seg på siden av oss. Og da var det noen som satt der. Noen av disse her byens fugler, som vi kalte dem i gamle dager, som hadde drukket litt mye og satt ved siden av der. De hadde sett på de to og sagt: «Har dokker giftet dokker og?»

Det var en veldig ja, veldig rørende stemning altså. Det var det.

Bjørn André Widvey, Skeivt arkiv

Noen partnerskapsinngåelser skapte også stor kontrovers. Siri Sunde var prest i den norske kirke og fikk fast stilling som prest i Torpa menighet i 1996. Hun var åpent lesbisk, men ble ansatt siden hun ikke hadde inngått partnerskap med sin Ellinor. Men allerede året etterpå inngikk hun partnerskap, og søkte permisjon fra jobben etter råd fra daværende biskop Rosemarie Køhn.

Siri Sunde:

Ja, så var jeg jo prest der og vokste i alder og visdom, som det heter. Og så ble det jo snakk om partnerskap. Ingen husker hvem som fridde akkurat når. Men det ble liksom sånn «neste sommer». Jeg hadde en farmor på 89 år. Det var liksom det der med at tiden var moden. Og de der tingene ble liksom veldig ullent. (Ler litt.) Men da står jeg jo der med dette valget mellom kirken og kjærligheten. Jeg hadde jo jobb, for jeg var jo fast ansatt. De kunne ikke si meg opp, og jeg var jo i kontakt med fagforeningen hele tiden, og sånn. Ingen hadde jo opplevd noe sånt før. Men det vi bestemte oss for i fellesskap... Det var mange ting her jeg intuitivt visste. Det var at jeg kommer aldri til å gå til noen rettssak mot Rosemarie Køhn. Eller liksom sånn. Jeg prøver å gjøre det beste ut av det. Og så sikre meg og henne det rommet som trengs. Og hun ble jo drevet.... Hun fikk jo mordtrusler, og ble jo drevet fra skanse til skanse. Og så var det kirkenmø... Hun gjorde alt hun kunne for å prøve å få dette til. Så skulle det opp i lærenemnda, så skulle det på et nytt kirkemøte, så var det bispemøtet. Så skulle de og de høres og spørres og alt mulig. Og jeg hadde forskjellige typer jobber, men egentlig så gjorde jeg ikke en god jobb i den tiden. Det var bare en ting sto hodet på meg, og det var at jeg måtte ha jobben min igjen. Og jeg ville ville jo veldig gjerne at alle skulle skjønne det. Men, men jeg holdt jo en lav profil på en måte. Jeg begynte jo å få masse brev. Støttebrev og andre brev, og det var jo et kjør og et press.

Bjørn André Widvey, Skeivt arkiv

Sunde var i permisjon i påvente av [Kirkemøtets](#) behandling av homofilisaken, og deretter i påvente av biskop Köhns fremleggelse av saken for [Lærenemnda i Den norske kirke](#). Kirkemøtet vedtok i november 1997 at personer som lever i homofilt samliv, ikke kan inneha kirkelig tjeneste som vigslet prest, [diakon](#) eller [kateket](#). I oktober 1998 ble saken om Sundes prestestilling avvist i Lærenemnda som en forvaltningssak og sendt tilbake til biskop Köhn. Saken ble behandlet videre, bl.a. med samtaler med fagforeningene, og i februar 1999 gjorde Köhn det klart at Sunde fikk fortsette som kapellan i Nordre Land. [Kirkens Bymisjon i Oslo](#) hadde allerede kommet hamarbiskopen i forkjøpet, ved at en annen [lesbisk](#) prest, Hilde Raastad, som hadde inngått partnerskap, ble ansatt som prest. Senere er de blitt fulgt av flere kvinnelige og mannlige kolleger.

Den nye, kjønnsnøytrale ekteskapsloven som opphevde og avløste partnerskapsloven, ble vedtatt på alle punkter i Odelstinget onsdag 11. juni 2008, med resultatet 84 ja-stemmer og 42 nei-stemmer.

Alle som til da hadde inngått partnerskap, fikk tilbud om å omgjøre det til ekteskap, eller beholde partnerskapet.

Erik Skjelnæs, Livsminnesamlingen

Og så ser du på mobilen din... Jeg tenkte jeg skulle svare, men det går ikke. Det var bare å glemme. Da tok det helt av.

Bjørn André Widvey, Skeivt arkiv

Erik Skjelnæs og Kjell Frølich Benjaminsen ble det første homofile paret som giftet seg i en kirke da den nye vigselsliturgien for likekjønnede par var gyldig ved midnatt 1. februar 2017 etter at kirken tillot par av samme kjønn å gifte seg. Benjaminsen og Skjelnæs hadde vært sammen i 36 år, og ville gjerne gifte seg, men det måtte skje i Den norske kirke. Kirkemøtet vedtok i 2016 at det ville åpne for vigsel for to av samme kjønn. Imidlertid måtte en ny liturgi utformes, den måtte ut på høring, og vedtas av Kirkemøtet. Det skjedde i januar i 2017, og vigselen kunne benyttes fra 1. februar.

Erik Skjelnæs, Livsminnesamlingen

Det ble vel...et veldig ... Jeg tror det er to dager som nesten er... Det gikk litt «hurra meg rundt» for å si det pent.

Kjell Frølich Benjaminsen, Livsminnesamlingen

Det gikk litt i full fart, og.. .alt på plass for vår del, og så...

Erik Skjelnæs, Livsminnesamlingen

De ringte fra Kirkemøtet og sa det var gått gjennom. Det ringte til deg, og du ringte på jobben til meg og sadet har gått gjennom. Jeg stod på jobben. Og jeg jubla og så gikk det ikke mer enn et kvarter, 20 minutter, så ringte Dagsrevyen.

Kjell Frølich Benjaminsen, Livsminnesamlingen

Hun på Kirkemøtet hadde jo spurt om hun kunne få lov å fortelle det til media, og det så vi ja til. For da tenkte jeg at det er jo hyggelig, for da kommer det kanskje fotograf eller noe, sånt. Vi ante ikke hva det skulle forløse. Det er virkelig sant. Det er ingen som tror at vi ikke visste det. Nei, det kunne vi jo ikke skjønne, egentlig. At det skulle bli....

Erik Skjelnæs, Livsminnesamlingen

Nei, da ble det mye. Og jeg sto på jobben, hadde mye å gjøre, og så fikk jeg ikke avløsning. Det var ingen som kom og tok siste vekten. Og han kom ned og vi skulle være i Dagsrevyen senest klokka seks, hadde vi fått beskjed om. Og jeg står på jobben fremdeles klokka kvart på sek så tenker jeg er god. Og med så kom sjefen og overtok litte grann, så skal de få tak i noen... Og så løper vi. Og da, når vi kommer ut derifra etter Dagsrevyen, da tok det løs på telefonene. Til og med en som jeg tar til slutt, en telefon jeg så jeg ringte.... Han gir seg ikke, og så tar jeg den og han har.... Vi har jobbet sammen med i 1965, og jeg hadde jo ikke snakket med han. Han spurte, «kjenner du meg igjen»? Jeg sa «jeg hører stemmen, det er noe kjent...» «Min kone og jeg, vi sitter og gråter. Det er så fantastisk.» Ikke sant? Og så sier jeg «jo ,nå vet jeg hva du heter.» Så sa jeg navnet hans.

Bjørn André Widvey, Skeivt arkiv

Og vielsen fant altså sted, i Eidskog kirke, med sokneprest Bettina Eckbo – og en fullsatt kirke som vitnet den historiske begivenheten.

Inngåtte partnerskap i perioden det var mulig fra 1993 til 2008 var totalt på 2718, i følge tall fra Statistisk sentralbyrå.

Du har hørt på podkasten Skeiv historie fra Skeivt arkiv ved UiB. Mitt navn er BAW, produsent var Jo Hjelle. Takk for du hører på!